

Els quaranta anys de la Societat Catalana de Geografia

Josep IGLÉSIES i FORT

I. De la fundació de la Societat Catalana de Geografia

En trentejar el present segle, sobretot gràcies a les activitats del Sr. Pau Vila, havia sorgit a Catalunya un clima favorable als estudis geogràfics. L'aprofità el Dr. Eduard Fontserè per proposar a la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans la creació d'una Societat filial dedicada al cultiu d'aquella disciplina científica. Feia pocs anys que el propi Dr. Fontserè havia impulsat la fundació de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques com a filial de l'Institut, la qual es trobava en plena activitat. Així mateix funcionaven la Societat Catalana de Biologia i la vella Institució Catalana d'Història Natural —igualmente afiliades a la Secció de Ciències de l'Institut— i la idea d'una Societat Catalana de Geografia fou acollida amb satisfacció, majorment quan aleshores la Universitat encara no havia donat entrada a la geografia veritable i viva i continuava ensenyant una cosa arcaica, completament divorciada del temps i de la terra que ens acollia. Signada pel Dr. Fontserè, l'Institut d'Estudis Catalans va publicar una crida destinada al fi indicat.

Prèviament algunes entrevistes, es tingueren unes reunions al local de l'Institut, situat aleshores a la part del Palau de la Generalitat que té entrada pel carrer del Bisbe. No s'aixecà acta d'aquestes reunions, però, a part el nostre record, posseïm constància de la celebrada el 25 de febrer de 1935 per una carta que tenim a la vista, del Sr. Josep Puig i Cadafalch adreçada al Dr. Fontserè. Se'ns encarregà el redactat d'un reglament extern, el qual fou aprovat pels presents en una d'aquestes juntes i tinguérem cura de registrar-lo al Govern General de Catalunya, d'acord amb les disposicions legals aleshores vigents.

La reunió pròpiament constitutiva de la Societat va tenir lloc poc més tard. La Junta Directiva va quedar constituïda així:

Pau Vila, president
Pere Blasi, vice-president
Lluís Solé i Sabarís, comptador
Enric Ribes i Virgili, tresorer
Josep Iglésies, secretari.

Les reunions posteriors es dediquen a l'aprovació del reglament intern i un manifest, o mena de convit a formar part de l'entitat. L'indicat reglament intern és discutit i aprovat en la reunió del 12 de juny de 1935. Ben aviat es plantejà l'organització de la visita que l'Associació de Geògrafs Francesos i l'Institut de Géographie de l'Université de París volia fer a Catalunya per la tardor de 1936. També, a través de l'Institut Francès de Barcelona, la nostra Societat es posà en relació amb l'Institut d'Estudis Pirinencs de Tolosa.

A darrers de novembre de 1935 va tenir lloc la sessió inaugural de curs, la qual, a causa de no haver estat enllestides les sales destinades a la Societat a la Casa de Convalescència de l'ex-hospital de la Santa Creu, on s'havia de traslladar l'Institut d'Estudis Catalans, se celebrà a les de la Societat Catalana de Biologia. El president, senyor Pau Vila, hi exposà «allò que s'havia fet en geografia a Catalunya des dels temps més reculats fins al moment present». Va cloure l'acte el delegat de l'Institut dins de la Societat.

Les primeres activitats

Una nova sessió científica va tenir lloc el 9 de desembre dedicada exclusivament a plantejar l'itinerari que havien de seguir els professors i estudiants de geografia de les Universitats franceses en la seva visita a Catalunya. S'hi donà compte de la correspondència creuada, particularment amb Emmanuel de Martonne, com a director de l'Institut de Geografia de la Universitat de París, acceptant complagut que l'endegament de la vinguda anés a càrrec de la Societat Catalana de Geografia. S'acordà publicar prèviament uns fascicles en català i francès explicatius de l'interès geogràfic de cada indret a visitar i es designaren els membres de l'entitat que se n'havien d'encarregar. En noves reunions es plantejaren les peticions d'ajuda a una projectada expedició catalana a l'Àfrica i la que es podia prestar a l'explorador Fèlix Cardona, que es proposava reprendre les seves investigacions a les fonts del riu Orinoco.

El 20 de gener de 1936 va tenir lloc la primera reunió de la Junta de Govern al local social, on les obres s'havien donat per enllestides. S'hi rebia el comunicat de la Generalitat de Catalunya que formalitzava el fet de prendre sota el seu patronatge l'excursió dels professors francesos de Geografia a la nostra terra i encomanar-ne oficialment l'organització a la Societat Catalana de Geografia. Conjuntament amb la Institució Catalana d'Història Natural s'organitzava una excursió col·lectiva d'estudi a les Guïlleries i es publicava un fascicle explicatiu.

Es realitzà una entrevista amb els membres del Patronat de la Universitat Autònoma per gestionar la renovació dels estudis geogràfics, encaminant-los a la creació d'una llicenciatura de geografia. S'organitzà un àpat d'homenatge i comiat al capità de la marina mercant Fèlix Cardona, que partia vers Veneçuela amb l'intent d'arribar a les fonts del riu Orinoco. Aquest acte se celebrà el 12 de maig, al Victòria Hotel, presidit pel conseller de Cultura de la Generalitat, Sr. Ventura Gassol, l'alcalde de Barcelona, senyor Carles Pi i Sunyer, i amb representacions de totes les entitats científiques barcelonines i un nombre molt crescut de comensals.

Aprofitant l'estada del ministre d'Instrucció Pública Sr. Marcel·lí Domingo a la nostra ciutat, en nom de la Societat el visitaren els senyors Eduard Fontserè, Pau Vila i Josep Iglésies, els quals li exposaren l'anhel de la Societat de veure donar una major amplitud

als estudis geogràfics a les universitats espanyoles, amb l'establiment d'una Facultat de Geografia, a base de diverses assignatures de Ciències i de Filosofia i Lletres. El Dr. Fontserè lliurà al ministre de la República un pla de la nova llicenciatura, el qual tenia l'avantatge de no caldre crear noves càtedres, sinó aprofitar diverses de les existents. Així mateix es féu a mans del ministre una nota encaminada a obtenir el revocament de la disposició del Ministeri de la Guerra que féu retirar de la venda els fulls del mapa d'Espanya 1/50.000 de l'Institut Geogràfic d'Estadística relatives a territoris pròxims a les fronteres. Com que es considera que Catalunya gairebé tota ella és frontera, no hi havia manera d'obtenir fulls per les necessitats dels treballs geogràfics.

Per encàrrec de la Societat, els senyors Joan Corominas de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i Enric Ribes i Virgili, de la Societat Catalana de Geografia, establiren unes normes per al recull de noms de lloc de les terres catalanes i s'acordà de publicar-les, junt amb l'aplec dels topònims de Sant Pere de Riudebitlles de Cristòfor Cardúa, aparegut al butlletí del Centre Excursionista de Gràcia, a fi que servís de models.

Es va protestar de la publicació per l'Editorial López Llusàs d'una Geografia de Catalunya de luxosa presentació, que posava en mal lloc la ciència catalana a causa de les seves nombroses incorreccions de fons. Aquesta protesta va originar una instància de l'editor al·ludit sol·licitant que la Societat nomenés les persones que s'havien d'encarregar de la direcció de l'obra. Es designà el Sr. Gonçal de Reparaz, fill, exigint la impressió de bell nou dels fascicles ja apareguts, degudament esmenats.

El 15 de juny va tenir lloc la reunió general reglamentària, en la qual, a part els afers de tràmit, es manifestà un viu optimisme entorn de la publicació d'un primer volum-anuari de l'entitat amb les comunicacions presentades en el curs, i particularment sobre l'excursió dels geògrafs universitaris francesos, sota el patrocini de la Generalitat, amb exposició i discussió dels temes que havien d'ésser estudiats sobre del terreny, amb la publicació d'un opuscle dedicat a cada un d'ells.

Tenim ben vives a la memòria les reunions d'aleshores al local que ens havia destinat l'Institut a la planta del pati de la Convalescència de l'ex-hospital de la Santa Creu. Ens assèiem entorn de la gran taula de noguera en senles cadirals. Allí els joves al costat de Puig i Cadafalch, d'Eduard Fontserè, de l'avui general Josep de Ribera, del mestre Pau Vila, de Mn. Faura i Sans i Mn. Ramon Bataller, del Sr. Ferrer de Franganillo. També hi van venir Francesc Carreras i Candi, Marcel Chevalier, Agustí Duran i Sanpere i tants d'altres. Recordem que el senyor Puig i Cadafalch tenia una gran il·lusió de destinar un dels grans panys de paret de la Sala d'actes a contenir el mapa de Catalunya d'escala 1/100.000 que havia iniciat la Mancomunitat que ell havia presidit.

—Hi anirem posant els fulls a mesura que vagin sortint, sobre un dibuix del conjunt com a fons, deia eufòric.

Començament dels temps revolts

Tot l'optimisme se'n vingué avall amb l'esclafit de la Guerra Civil. En una reunió del 16 d'agost de 1936 es donava compte d'una notificació del conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, manifestant que restava suspesa la celebració de l'excursió

abans indicada dels geògrafs francesos. La guerra i el capgirament social que travessava el país, amb totes les entitats científiques i docents tancades, paralitzava també la vida de la Societat.

De totes maneres s'efectuaren sessions científiques en què s'explanaren les següents comunicacions:

- 1935: Pau Vila¹
Pau Vila²
- 1936: Josep Ma. Batista i Roca³
Fèlix Cardona⁴
Joan Corominas⁵
EHG. Dobby⁶
Marià Faura i Sans⁷
Eduard Fontserè⁸
Josep Puig i Cadafalch⁹
Enric Ribes i Virgili¹⁰
J. Rovira i Petit¹¹
Lluís Solé i Sabarís¹²
Pau Vila¹³
Pau Vila¹⁴
Pau Vila¹⁵

La darrera d'aquestes sessions se celebrà en plena guerra a l'Acadèmia de Ciències i Arts.

En col·laboració amb l'Institut Catalana d'Història Natural, es va publicar *Excursió geogràfica i geològica a les Guilleries* el mes de març de 1936. Exclusivament a càrrec de la nostra entitat es féu imprimir *Recull dels noms de lloc de Sant Pere de Riudebitlles*, amb unes *Normes per recull de noms de lloc* degudes a Joan Corominas i Enric Ribes i Virgili.

L'alçament militar de 1936 cloïa un any d'activitats, el qual sota la presidència de Pau Vila, deixava demostrades les possibilitats de la Societat Catalana de Geografia i el buit que havia vingut a omplir en el camp científic de Catalunya. En el curs de la Guerra Civil, l'entitat, igual que les altres de semblant significació, no pogué mantenir-se en actiu per impossibilitat d'aplegar els seus membres, molts dels quals corrien perills personals, mentre d'altres eren absents.

Però no es cregui que no aportés el seu gra de sorra per evitar estralls o bé per minorar-los. Tenim al davant el fascicle publicat per l'Editorial Lluís Vives, fundada per dignificar el llibre escolar, sota el pseudònim d'Edelvives. Diu aquest fascicle a la plana 12, en referir-se al saqueig i crema de l'edifici que l'acollia:

«Ni el Gobierno de la Generalidad, ni las entidades científicas, ni varios centros oficiales y particularmente la Sociedad Catalana de Geografía, que intentaron evitarlo con efectiva diligencia, lograron impedir que la catástrofe se llevara adelante».

Sempre és d'agrair que siguin reconeguts uns serveis que, en aquelles hores de perill per a tots, es prestaren ben generosament per evitar allò que es demostrà que era inevitable.

Acabada la lluita bèl·lica, el nou ordre establert ens deixava igual que l'Institut d'Estudis Catalans, en una situació irregular. L'estatge que teníem a la planta de l'Hospital de la Santa Creu fou ocupat per organismes de novella creació. Els mobles, l'arxiu i la incipient biblioteca de la nostra Societat sofriren la mateixa sort que el local en passar a mans que ens són estranyes.

II. La geografia de les catacumbes

Acabada la Guerra Civil i represes, amb impuls més aviat atenuat, les activitats per part de l'Institut d'Estudis Catalans, es va pensar a reviscolar fins on fos possible les seves filials. Dels components de la Junta de Govern de la Societat de Geografia, trobàvem que Enric Ribes Virgili havia mort en un accident ferroviari, el president Sr. Vila es trobava exiliat a Veneçuela, el vice-president Sr. Pere Blasi, a França, i Lluís Solé i Sabarís ocupava una càtedra a Granada. Sols restàvem a Catalunya el Dr. Fontserè i el qui us parla. L'Institut va nomenar una ponència formada pels dos darrers. Aquesta ponència va fer els tempteigs pertinents i davant les dificultats d'actuar públicament va decidir de fer-ho a l'Institut mitjançant el comunicat següent, de data de desembre del 1947:

«Atenent a la comissió que vau posar a les nostres mans, per tal de reorganitzar la Societat Catalana de Geografia, posem en el vostre coneixement el següent: Reunits els signants, junt amb el Dr. Mn. Ramon Bataller i el Sr. Pere Blasi, consultàrem la llista dels antics socis de la Societat, i hom va constatar que la majoria dels vells associats són absents, una fracció ha mort durant el període de suspensió de l'entitat i gairebé tota la resta actua avui en institucions científiques similars a la nostra, on es beneficia econòmicament del seu treball. En considerar que és molt problemàtic d'obtenir novament la col·laboració d'aquestes persones que un temps ens foren afins, perquè a nosaltres no ens és possible pagar degudament les col·laboracions ni sostenir publicacions de cap mena, els reunits deliberaren sobre les possibilitats de captar l'ajuda d'elements nous, particularment entre la joventut estudiosa, sense menysprear el més mínim els antics associats que se'ns vulguin acostar. Acordaren celebrar una sèrie de conferències i treballs de seminari a càrrec de cadascun dels reunits, invitant d'una manera particular en aquests actes els antics socis residents a Barcelona, a més de les persones a què obliga la cortesia i també els novells investigadors dels quals tinguem notícia, a fi de veure quins elements se'ns acosten i es presten a treballar sota el patronatge de la Societat, filial de l'Institut. Reconeguda la manca de local social, la dificultat d'actuar públicament i el caràcter íntim que en aquest període ha de tenir l'entitat, decidírem de prescindir momentàniament de cotitzacions i celebrar tot seguit el primer acte dels projectats a càrrec del signant Eduard Fontserè. Resten amb l'anhel de servir l'Institut i la vostra persona, E. Fontserè i Josep Iglésies.— Sr. President de l'Institut d'Estudis Catalans».

Aquesta comunicació dóna idea de l'esperit, si voleu una mica poruc, de la ponència enfront de la mena de sisme polític que experimentava la terra catalana. Els qui no hagin viscut aquell estat d'excepció és molt difícil que avui es puguin fer càrrec de com era justificat aquell recloure's a les catacumbes. El 22 de desembre de 1947, al domicili particular del secretari, es va celebrar una primera sessió científica a càrrec del Dr. Fontserè.¹⁶ Malgrat la furtivitat, a causa de la rellevant personalitat del comunicant i la novetat del tema, l'acte constituí un èxit impressionant.

Una segona sessió es va celebrar el 14 de maig de 1948, ja amb major folgança, a la sala d'actes del Centre Excursionista de Catalunya, amb col·laboració amb la seva Secció

de Geologia i Geografia. Hi parlà el Dr. Batallé.¹⁷ Aquesta col·laboració entre l'entitat del carrer del Paradís i la Societat Catalana de Geografia no fou possible en endavant i una nova conferència que hi teníem convinguda a càrrec del Dr. Font i Quer per al 4 de juny fou impensadament suspesa, sense explicació de cap mena, el mateix dia i hora d'anar-se a celebrar, pel president d'aquella entitat.

Fins el 20 de desembre de 1948 havia actuat la comissió reorganitzadora de la Societat nomenada per l'Institut. Refeta la llista d'adherits, la ponència va declinar els poders i fou nomenada una Junta Directiva, Aquesta va recaure en:

Ramon Bataller, com a president
Pere Blasi, com a vice-president
Josep Parunella, com a comptador
Josep de C. Serra Ràfols, com a tresorer
Josep Iglésies, com a secretari.

En el curs 1948-1949 es realitzaren els següents actes, tots ells celebrats al domicili particular del secretari, menys el primer que no fou al domicili del Sr. Puig i Cadafalch:

1948 Pius Font i Quer¹⁸

1949 J. de C. Serra i Ràfols¹⁹

F. Vidal Burdils²⁰

J. Vilà i Valenti²¹

A. Borràs i Quadras²²

Ll. Guardiola²³

Permeteu-me que evoqui aquelles sessions, que se celebraven al domicili particular del secretari, amb un primer rengle de butaques immediat a la taula que utilitzava el comunicant, ocupat invariablement pel Sr. Josep Puig i Cadafalch, el Dr. Fontserè i Mn. Bataller, que eren membres de la Societat des dels inicis, als quals feien ara costat, entre altres, el general Faraudo de Saint Germain, el qual havia estat conseller de la Mancomunitat de Catalunya i president de la Diputació de Tarragona, senyor Pere Lloret, el cap dels serveis cartogràfics de la Diputació senyor Ferrer de Franquillo, el director de l'Arxiu Històric senyor Duran i Sanpere, tots persones d'edat avançada que ens oferien exemple de perseverança i de fidelitat. Aquella filera de cadires, ocupada sempre per aquelles personalitats, l'anomenàvem respectuosament el nostre Senat. Elles compartien amb tots els altres concurrents l'optimisme envers el futur de la nostra terra i de la nostra Societat. Els noms de la majoria dels darrers els trobareu en les llistes dels qui ocupaven les sessions científiques amb les seves comunicacions. De tant en tant, gent nova eixamplava el cercle. Mai no vam tenir la sensació de malversar el temps. Tots teníem consciència de la dignitat del nostre obrar i que per damunt de la vàlua científica que poguessin tenir els nostres treballs hi havia la transcendència de la continuïtat d'una tasca lleialment executada en llengua catalana en benefici de la nostra cultura. Part de fora de l'edifici que ens acollia xiulaven els oratges adversos, però murs endins, es mantenia un caliu fervorós. En realitat, no fèiem res de mal. No érem conspiradors polítics ni niàvem cap impuls agressiu. L'únic que es podia considerar clandestí entre nosaltres era l'idioma català, aleshores proscrit per a la comunicació col·lectiva. Això sol, però, ja era suficient per donar-nos aires de conjurats. Pobrets de nosaltres! Teníem el camp limitat a aquelles quatre parets i seguíem la sort reclosa de l'organisme superior del qual érem afiliats. Ens calia passar desapercbut però no inactius. No podíem cercar un major expandiment, puix la sola audàcia de subsistir exigia cautela i

prudència. La veritable covardia hauria estat renunciar, això no ho férem mai. Seguírem sempre tenaços en el cultiu d'una llengua i una afecció.

És evident que hom pot fer geografia amb l'idioma que li plagui, però nosaltres la fèiem en tant que érem catalans i amb la satisfacció de no deixar d'ésser-ho. Estimem la nostra parla tan apta com pugui ésser-ho qualsevol altra per a totes les activitats científiques i literàries, i no podíem renunciar-hi. Cada comunicació presentada ens semblava una mena d'afirmació vital. Era com si ajudéssim a redreçar les pedres caigudes d'un vell edifici noble. Tal vegada solament manteníem en peu una humil barraqueta, però allò satisfieia una fidelitat i un deure. Servàvem encesa una flama sagrada, esperant poder-la lliurar com els atletes de la marató als qui ens vinguessin a rellevar.

El 15 de juny s'acordà ampliar la Junta de Govern amb el Dr. Oriol de Bolòs com a vice-secretari.

Una difícil continuïtat

El curs 1949-1950 fou inaugurat per nosaltres el dia 8 de novembre.²⁴ A continuació se celebraren les següents sessions:

1949 Lluís Solé i Sabarís²⁵

1950 F. Vidal Burdils²⁶

Esteve Albert i Corp²⁷

El dia 21 de març, a l'estatge del Dr. Bonet Garí, la Societat va realitzar un homenatge a un dels seus fundadors, el Dr. Eduard Fontserè,²⁸ amb motiu de complir els seus 80 anys.

Va obrir l'acte el Dr. Bataller i van parlar Joan Santamaria, que representava la Junta Directiva de l'Ateneu Barcelonès en els dies en què el Dr. Fontserè en fou president; Francesc Maspons i Anglasesell, que representava el Centre Excursionista de Catalunya dels dies en què l'homenatjat n'era vice-president; el Sr. Gabriel Camps, que va llegir una llarga comunicació del Sr. Rafael Patxot i Juvert, fent una emocionada ressenya de la seva amistat amb el Dr. Fontserè i els fruits científics que aquesta relació havia reportat; el Sr. Josep Pratdesaba, que féu història de la vida infosa pel Dr. Fontserè a la Societat Astronòmica de Barcelona; el Dr. Josep Gassiot que explicà la intervenció de l'il·lustre home de ciència a la Societat de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques; el Dr. Josep Maluquer, que féu una ressenya de l'activitat desplegada pel Dr. Fontserè a la Junta de Ciències Naturals, de la qual fou nomenat membre honorari; el Sr. Gustau Gili, que va fer-li ofrena d'un exemplar extraordinari de l'edició d'un estudi de l'homenatjat amb motiu de l'acte; el Dr. Joaquim Febrer, que va referir-se al Servei Meteorològic de Catalunya, fundat i dirigit per l'homenatjat; el Dr. Font i Quer, que va parlar en nom de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans; el Dr. Ramon Jardí, que féu història de la intervenció del Dr. Fontserè en les tasques de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona; el Sr. Lluís Solé i Sabarís, que duia la representació de la Facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona i va llegir la comunicació redactada pel Dr. Josep Ma. Orts. Encara el Sr. Josep Puig i Cadafalch va parlar en nom de l'Institut d'Estudis Catalans. A continuació, Pere Blasi, vice-president de la nostra Societat, va llegir un resum del nombre extraordinari d'adhesions, entre les quals hi havia les dels més

eminents mestres de la geofísica universal. Acte seguit, el Dr. Bataller va cedir la paraula al Dr. Fontserè, el qual va donar les gràcies amb la seva habitual senzillesa.

De nou al domicili del secretari, el 9 de maig, Joan Grases²⁹ parlà de la immigració a Catalunya. El debat obert sobre el tema tan candent va caldre reprendre'l en un acte celebrat el 6 de juny al local de la Unió Excursionista de Catalunya, galantment cedit a la Societat.

Per fi el curs va ésser clos el dia 14 de juny a l'Institut Francès de Barcelona, amb el lliurament al Dr. Fontserè del títol de Doctor Honoris Causa de la Universitat de Tolosa. La nostra entitat va voler acompanyar el seu il·lustre fundador en un moment en què era reconeguda internacionalment la seva alta jerarquia científica, majorment quan el nomenament venia com una derivació de l'homenatge que se li havia dedicat amb motiu dels seus vuitanta anys.

Els actes del curs 1950-1951 van ésser els següents:

- 1950 Alexandre Galí³¹
Josep de C. Serra i Ràfols³²
- 1951 Joan Vilà i Valenti³³
Salvador Vilaseca³⁴
Josep Ma. Fontboté³⁵
J. Font i Solsona³⁶
Miguel Fornaguera³⁷
Josep-Joan Piquer³⁸

El curs 1951-1952 va ésser inaugurat el 16 d'octubre de 1951 per Agustí Duran i Sanpere.³⁹ Les altres comunicacions del curs van ésser les següents:

- 1951 R. Violant Simorra⁴⁰
Pere Pericay⁴¹
- 1952 Joan Mercader⁴²
J. Font i Solsona⁴³
Josep Ma. de Casacuberta⁴⁴

Tots els actes anteriors dels cursos 1950-51 i 1951-52 foren celebrats al domicili del secretari, menys el que s'ha indicat a casa del Sr. Bonet Garí. El 17 de juny, al local de la Societat Econòmica d'Amics del País, organitzat conjuntament amb la Societat Catalana d'Estudis Econòmics, Jurídics i Socials, el Sr. J. Millet i Bel va exposar el seu estudi.⁴⁵

En la reunió del dia 14 de juny de 1951 es va decidir de reprendre la recollida dels noms de lloc de les localitats catalanes i l'any 1952, el secretari presentà el treball *Toponímia dels termes municipal i parroquial de la Riba* el qual es va resoldre publicar.⁴⁶ El 24 de febrer de 1953 s'acordà convocar el Premi Eduard Brossa, per concedir al millor recull de noms de lloc d'un terme municipal. La convocatòria va aparèixer el 23 d'abril de 1953. Mentrestant, fou imprès, a càrrec del seu autor, el volum sobre la Riba.

El curs 1952-1953 es realitzaren els següents actes:

- 1952 J. de C. Serra i Ràfols⁴⁷
- 1953 Emili Giralt⁴⁸
Albert Ferrer⁴⁹

Salvador Llobet⁵⁰
Homenatge a Raoul Blanchard⁵¹
Manuel Rius⁵²
Joan Mercader⁵³
Joan Coromines⁵⁴

Els actes del curs 1953-1954 foren els següents:

1953 Eduard Fontserè⁵⁵
Carles Muñoz Espinalt⁵⁶
Jordi Nadal⁵⁷
1954 Oriol de Bolòs⁵⁸
Ramon Vinyeta⁵⁹
J. Font i Solsona⁶⁰
Joaquima Comas de Candel⁶¹
Rafael de la Torre⁶²

En la reunió general reglamentària del 27 de juliol de 1954, el Dr. Bataller va expressar la conveniència d'ésser substituït en el càrrec de president de l'entitat, que venia exercint des de feia sis anys. Per unanimitat s'acordà elegir president el Sr. Josep de C. Serra i Ràfols, que venia exercint el de tresorer i que el Dr. Bataller exercís en endavant la tresoreria.

Els actes del curs 1954-1955 foren els següents:

1954 Oriol de Bolòs⁶³
Eufemià Fort i Cogul⁶⁴
Josep Lladonosa Pujol⁶⁵
1955 Lluís Solé i Sabarís⁶⁶
Joan Vilà i Valenti⁶⁷
Josep Iglésies⁶⁸
Josep Perenya⁶⁹
J. Maluquer Sostres⁷⁰

Durant el curs 1955-1956 se celebraren els actes següents:

1955 Francesc Masclans⁷¹
J. de C. Serra i Ràfols⁷²
1956 J. Casas i Homs⁷³
J. de C. Serra i Ràfols⁷⁴
Francesc Gurri⁷⁵
Antoni Bergós⁷⁶
Josep Iglésies⁷⁷
J. Pons⁷⁸
FJ. Gas i Carpio⁷⁹

El actes del curs 1956-1957 foren els següents:

1956 Lluís Solé i Sabarís⁸⁰
1957 Pere Català i Roca⁸¹
Carmina Virgili⁸²
J. de C. Serra i Ràfols⁸³
Josep Parunella⁸⁴

Josep Bonet⁸⁵
Llorenç Gascon⁸⁶
Josep de C. Serra i Ràfols⁸⁷

Iglésies, Vila, Serra i Ràfols, Parramon i Solé i Sabarís acompanyen el president de l'Institut d'Estudis Catalans durant un acte celebrat al Palau Dalmaes.

S'iniciava aleshores l'esclarissada del que anomenàvem el nostre Senat. Dos dels membres d'assistència més assídua a les sessions científiques de l'entitat, els senyors Josep Puig i Cadafalch i el general Faraudo de Saint Germain ens deixaven per sempre. A la memòria anual sol·licitàvem que la seva alta i serena exemplaritat ens servissin de guia.

El curs 1957-1958 s'efectuaren els actes següents:

1957 Mn. Ramon Bataller⁸⁸

Rafael de la Torre⁸⁹

1958 Jordi Nadal⁹⁰

Lluís Solé i Carmina Virgili (visita)⁹¹

Josep Iglésies⁹²

Fèlix Cardona (amb projecció d'un film)⁹³

Actes del curs 1958-1959:

1959 Mn. J. Sanabre⁹⁴

Manuel Bassa i Armengol⁹⁵

Dr. Mn. Joan B. Manyà⁹⁶

Josep Iglésies⁹⁷
Pere Miró⁹⁸
Josep de C. Serra i Ràfols⁹⁹
Maria de Bolòs¹⁰⁰
Josep Iglésies¹⁰¹
Rafael de la Torre¹⁰²

Actes del curs 1959-1960:

1960 Josep de C. Serra i Ràfols¹⁰³
Oriol de Bolòs¹⁰⁴
Homenatge al Dr. Fontserè¹⁰⁵
Josep Parunella¹⁰⁶
Emili Giralt¹⁰⁷
Bartomeu Oliver¹⁰⁸
Josep Iglésies¹⁰⁹

Cal consignar, en aquesta etapa, la decisiva col·laboració prestada pels membres de la Societat en la confecció de la Miscel·lània Fontserè que va publicar l'Editorial Gustau Gili, SA, en commemoració del norantè aniversari de la naixença de l'il·lustre home de ciència.

Actes del curs 1960-1961:

1960 Pau Vila¹¹⁰
1961 Josep Iglésies¹¹¹
Josep Iglésies¹¹²
Francesc Gurri¹¹³
Josep Iglésies¹¹⁴

Actes del curs 1961-1962:

1961 Francesc Gas¹¹⁵
Josep Massip¹¹⁶
Pau Vila¹¹⁷
1962 Josep Sans¹¹⁸
Josep Iglésies¹¹⁹
Pere Català i Roca¹²⁰

Tots els actes del curs 1960-1961 continuaren celebrant-se al domicili del secretari de la Societat, però els dels cursos 1961-1962 van tenir lloc al local del Centre Comarcal Lleidatà, amb gentil avinença amb la seva Comissió de Cultura. Allí el nostre cercle d'oients s'ampliava. Els elements de la indicada Comissió se'ns adicionaven i junts constituïem un auditori compenetrat i afectuós. Si voleu, no tots els concurrents eren afectats pels estudis geogràfics. Alguns els hauríem de classificar més aviat com empesos per una remoció ètnica, però la nostra entitat persistia en els seus postulats.

Actes del curs 1962-1963:

1962 Homenatge a Francesc Carreras i Candi¹²¹. Aquest homenatge fou celebrat en el propi domicili de la família Carreras Candi, amb gran emotivitat.
Josep Iglésies¹²²

1963 Pau Vila¹²³

Homenatge a Mn. Ramon Bataller¹²⁴. L'acte es va celebrar al local del Centre Excursionista de Catalunya.

Lluís Solé i Sabarís¹²⁵

Francesc Gurri¹²⁶

Josep de C. Serra i Ràfols.¹²⁷ Es visità, també, l'exposició d'art rupestre del Sahara líbic.

Maria de Bolòs¹²⁸

R. Ràfols Camí¹²⁹

La permanència de l'activitat

Permeteu-me deixar aquí constància d'un fet particular. Copio de l'acta de la reunió del 20 de novembre de 1963:

«El secretari indica que des de la fundació de la Societat Catalana de Geografia, l'any 1935, ha vingut exercint de secretari general, molts anys sense control i amb una confiança gairebé il·limitada que agraeix però que no és convenient que continuï. Es pot estimar que ara s'entra en una nova etapa de la vida social i és necessari regularitzar les seves funcions i ajustar-les als principis reglamentaris, dels quals potser s'ha prescindit, quan les circumstàncies anormals semblaven aconsellar de fer-ho. Ara es disposa de local, es pot dur una vida cara a la captació de nous elements, i això creu que ho han de fer membres de les noves generacions. S'ha mantingut en peu la Societat contra totes les eventualitats, precisament en l'espera que arribés un dia que pogués ésser tramesa a mans novelles. Aquest moment ha arribat. Aprofitant el traspàs de Mn. Bataller, que obliga a elegir un nou tresorer, sol·licita també que es nomeni un nou secretari».

El Sr. president, Josep de C. Serra i Ràfols, va indicar que el mateix secretari oferís un nom per substituir-lo. Va ésser nomenat el Sr. Antoni Parramon, secretari, i Pere Català i Roca, vocal.

En aquesta etapa, i fins a l'any 1963, la Societat Catalana de Geografia havia publicat les següents obres:

Josep Iglésies: *Els noms de lloc de les terres catalanes, I: La Riba*

Eduard Fontserè: *La sismicitat a Catalunya*

Cristòfor Cardús: *Els noms de lloc de les terres catalanes; II: Sant Pere de Riudebitlles*

Ramon Amigó: *Els noms de lloc de les terres catalanes, III: Reus*

Josep Iglésies: *Distribució comarcal de la població catalana a la primera meitat del segle XVI*

Oriol de Bolòs: *Les zones de vegetació de Catalunya*

Josep Iglésies: *La població catalana al primer quart del segle XVIII*

Totes aquestes obres es lliuraren gratuïtament als socis i se'n facilitaren uns centenars d'exemplars a l'Institut d'Estudis Catalans per als seus intercanvis.

També, dins les dades indicades fou convocat anualment el Premi Eduard Brossa. Donà els resultats següents:

1955: Ramon Amigó
1956: Josep Llobera
1957: Rafael de la Torre
1958: Rafael de la Torre
1959: Albert Manent
1960: Josep Riba i Gabarró
1961: R. Amigó Anglès
1962: Desert
1963: Francesc Giner
1964: Desert

III. Una nova etapa difícil

A darreries de 1963, s'esdevingué un fet que no podem deixar de consignar. El nostre local social havia quedat situat a la part dedicada a l'Institut d'Estudis Catalans de la planta noble del Palau Dalmau, del carrer de Montcada, seu de l'Omnium Cultural. La porta que donava accés a aquesta planta fou clausurada i precintada per ordre governativa. La policia vetllà aquesta disposició des de novembre de 1963 fins a gener de 1968.

Malgrat tot, a partir de desembre de 1964, la Societat Catalana de Geografia continuà actuant, preferentment en el local de la Institució Cultural del CICF de Barcelona, a la Junta Directiva de la qual devem el nostre agraïment.

La Institució, simplement, ens prestava l'aula i els membres de la nostra Societat restàvem tots sols tancats dins del seu recinte, mentre a les altres aules s'hi aplegaven els alumnes del CICF per rebre les seves lliçons, completament aliens a les nostres activitats.

Durant el curs 1964-1965 se celebraren el actes següents:

1964 Pau Vila¹³⁰
1965 Pau Vila¹³¹
J. de C. Serra i Ràfols¹³²
Jaume Codina¹³³
Pere Català i Roca¹³⁴
Oriol de Boldós¹³⁵
Mn. Ignasi Colomer¹³⁶

Les activitats corresponents al curs 1965-1966 foren les següents:

1965 Josep Iglésies¹³⁷
J. Pons Garriga¹³⁸
1966 E. Vilanova Saurina¹³⁹
Mn. Josep Sanabre¹⁴⁰
Agustí Duran i Sanpere¹⁴¹
Agustí Duran i Sanpere¹⁴²
Francesc Gurri¹⁴³
Pau Vila¹⁴⁴

El curs 1966-1967 començà amb les conferències següents:

1966 Joan Vilà i Valentí¹⁴⁵

Pau Vila¹⁴⁶

Dels actes del Centre Comarcal Lleidatà i d'altres

Havent-se expandit l'intent de voler segregat les terres lleidatanes de la resta de Catalunya, es tingueren diverses reunions amb elements directius del Centre Comarcal Lleidatà i conjuntament amb aquest s'organitzà un cicle de conferències sobre el tema: *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta*. Aquestes conferències, a fi de donar-los la màxima difusió, tingueren lloc a l'aula magna del Consejo Superior de Investigaciones Científicas. La gran nau que es posà gentilment a la nostra disposició s'omplia de gom a gom i en la majoria dels actes quedava gent dreta, arrencada als passadissos laterals i al darrera de tot, omplint l'atri d'accés a la sala. La premsa diària barcelonina se'n féu ressò i publicà extenses ressenyes de tots els actes i resums de les al·legacions que s'exposaven en cada una. Les conferències foren les següents:

1966 Lluís Solé i Sabarís¹⁴⁷

1967 Ramon Trias Fargas¹⁴⁸

Antoni Badia i Margarit¹⁴⁹

Josep de C. Serra i Ràfols¹⁵⁰

Joan Ainaud de Lasarte¹⁵¹

J. Vallverdú Aixalà¹⁵²

Joan Corominas¹⁵³

Josep Lladonosa¹⁵⁴

Josep Iglésies¹⁵⁵

Pierre Deffontaines¹⁵⁶

Ramon Ma. Roca i Sastre¹⁵⁷

Josep Ma. Muntaner i Pasqual¹⁵⁸

D. Garrové i Viola¹⁵⁹

Ignasi Colomer¹⁶⁰

J. Maluquer de Motes¹⁶¹

Joan B. Manyà, prev.¹⁶²

Simeó Miquel i Peguera¹⁶³

Josep Manuel Casas Torres¹⁶⁴

Aquestes conferències foren publicades en el volum *Les terres de Lleida en la geografia, en l'economia i en la cultura catalanes* pel Centre Comarcal Lleidatà i l'Editorial Pòrtic, sense fer constar la col·laboració de la Societat Catalana de Geografia.

Aquest mateix any 1967, el senyor Josep de C. Serra Ràfols comunicà per escrit al Director General d'Ensenyament Mitjà el parer de la Societat Catalana de Geografia sobre la concepció irregular que la província de Lleida tenia en els llibres de text del batxillerat, amb la conclusió que calia modificar la presentació de les regions en els programes oficials d'ensenyament.

El curs 1966-1967 fou completat amb dues conferències més, amb independència del cicle anterior. Les conferències foren:

1967 Josep Riba i Gabarró¹⁶⁵

Ernest Lluch¹⁶⁶

Ambdues conferències foren celebrades a les aules de CICF.

Les activitats del curs 1967-1968 foren les següents:

- 1967 Miquel Crusafont Peiró¹⁶⁷
- Josep de C. Serra i Ràfols¹⁶⁸
- Lluís Solé i Sabarís¹⁶⁹
- F. Gurri Serra i Joan Lluís¹⁷⁰

Aquestes sessions foren les darreres que se celebraren al local de CICF. Les següents ho foren de bell nou al Palau Dalmasas el qual havia estat reobert per l'autoritat governativa.

- 1968 Maria de Bolòs¹⁷¹
- J. Boleda Casos¹⁷²
- Eugeni Giralt i Pilar Riera¹⁷³
- Josep de C. Serra i Ràfols¹⁷⁴
- Jaume Codina Vila¹⁷⁵
- Josep Iglésies¹⁷⁶
- Josep Bonet¹⁷⁷

Els actes del curs 1968-1969 són els següents:

- 1968 Josep Iglésies¹⁷⁸
- F. Gurri i Serra¹⁷⁹
- Enric Moreu Rey¹⁸⁰
- 1969 Josep Ma. Puchades¹⁸¹

La Societat quedà inactiva fins el dia 4 de novembre de 1970 en què se celebrà la inauguració del curs 1970-1971 amb l'homenatge pòstum dedicat al Dr. Eduard Fontserè,¹⁸² el traspàs del qual havia tingut lloc el 18 de setembre de 1970.

Aquest traspàs obligà l'Institut d'Estudis Catalans a designar un nou delegat a la Societat i aquest càrrec recaigué en el Sr. Pau Vila, que havia estat el nostre primer president efectiu.

Poc després, el senyor Josep de C. Serra i Ràfols posava el seu càrrec a disposició del nou delegat de l'Institut d'Estudis Catalans, Sr. Pau Vila, a fi de facilitar-li una renovació de la Junta de Govern de la Societat. A 10 de desembre de 1970, sense mèrits de cap mena, em féu l'honor d'escollir-me per aquest càrrec, el qual em vaig sentir obligat a acceptar, solament pel temps necessari per procedir a un assentament dels nous elements directius. La Junta va quedar constituïda per:

- Josep Iglésies, president
- Enric Lluch, vice-president
- Lluís Casassas, tresorer
- Carles Alabart, secretari
- Jordi Borja, vocal

Posteriorment, fou nomenada Maria de Bolòs i Capdevila en substitució de Jordi Borja que es veié impossibilitat d'exercir el càrrec.

La primera preocupació de la nova Directiva fou la recollida de les col·laboracions per a la Miscel·lània que, amb motiu dels seus 90 anys es va projectar publicar dedicada al

Sr. Pau Vila. Es comptava amb l'oferta d'edició feta pel Sr. Josep Puchades, propietari de l'Editorial Montblanc-Martín.

Els actes realitzats en la resta del curs foren els següents:

1970 Pau Vila¹⁸³

1971 Salvador Llobet¹⁸⁴

Josep Ma. Puchades¹⁸⁵

Maria de Bolòs¹⁸⁶

F. Gurri i Joan Tous¹⁸⁷

Ramon Seró¹⁸⁸

Eugeni Giralt¹⁸⁹

Sessió d'homenatge a la memòria de Josep de C. Serra i Ràfols, mort el 30 d'abril de 1971¹⁹⁰

Es va fer una reedició de les *Normes per a recollir els noms de lloc de les terres catalanes*, a fi de facilitar-les als possibles concurrents al Premi Brossa.

El curs 1971-1972 es desenvolupà de la manera següent:

1971 Jordi Borja¹⁹¹

Homenatge a Pau Vila¹⁹²

1972 Tomàs Vidal¹⁹³

Ramon Seró¹⁹⁴

Josep Iglésies¹⁹⁵

Jaume Codina¹⁹⁶

Josep Ma. Puchades¹⁹⁷

Oriol Riba¹⁹⁸

Joan Vilà i Valentí¹⁹⁹

Francesc Gurri²⁰⁰

Pau Vila²⁰¹

En la reunió general del 16 de juny de 1972 es va procedir a la renovació reglamentària de la meitat dels càrrecs de la Junta de Govern i aquesta va quedar constituïda de la forma següent:

Lluís Solé i Sabarís, president

Enric Lluch, vice-president

Lluís Casassas i Simó, tresorer

Carles Alabart i Pau, secretari

Maria de Bolòs Capdevila, vocal

Aquesta nova Junta tenia la significació clara d'agermanar la seva acció a la que es realitzava a la Universitat, on s'estava produint una renovació total dels estudis geogràfics. Una de les seves iniciatives més significatives fou centrar les sessions científiques en comunicacions per grups de temes. Així es realitzà un curs dedicat a les Illes Balears, un altre encarat a la formació de l'Atlas Regional de Catalunya i un tercer dedicat als barris barcelonins, el qual va derivar en un seminari monogràfic sobre geografia urbana de Barcelona, dirigit pels Srs. Pau Vila i Lluís Casassas. Es crearen també títols de socis corresponents, els primers dels quals recaigueren en els Srs. Pierre Deffontaines, Pierre Vilar, F. Doumenge i Y. Barbaza.

Els actes del curs 1972-1973 foren els següents:

Curs sobre les Illes Balears:

1972 Bartomeu Barceló i Pons²⁰²

Tomàs Vidal²⁰³

Pierre Deffontaines²⁰⁴

1973 Jean Tricart²⁰⁵

Jean Bisson²⁰⁶

Joan Vilà i Valentí²⁰⁷

Francesc Gurri²⁰⁸

(Les dues conferències darreres ja no formaven part del curs sobre les Balears)

Excursió al Gironès i a la ciutat de Girona i Banyoles.

El curs 1973-1974 es desenvolupà de la manera següent:

La Junta General celebrada el 14 de novembre de 1973 renovà els càrrecs que reglamentàriament havien de cessar i resultaren elegits:

Maria de Bolòs i Capdevila, vice-president

Lluís Casassas i Simó, secretari

Carles Carreras i Verdaguier, tresorer

En una nova reunió es nomenà vocal a Lluís Riudor i Gorgas. També es crearen les Comissions de Publicacions, d'Excursions i l'Assessoria de tasques generals de la direcció, presidides, respectivament per Lluís Riudor, Lluís Casassas i la tercera pel propi president de la Societat.

Les sessions científiques relatives a l'Atlas temàtic foren les següents:

1973 Lluís Solé i Sabarís²⁰⁹

Lluís Casassas i Simó²¹⁰

1974 Carles Carreras²¹¹

Oriol de Bolòs²¹²

Tomàs Vidal²¹³

Joan Vilà Valentí²¹⁴

Josep Oliveras i Samitier²¹⁵

Antoni Montserrat²¹⁶

Carles Carreras²¹⁷

Durant aquest curs també es portà a terme el de monografies sobre geografia urbana de Barcelona, que comprengué els actes següents:

1973 Pau Vila (CiS 1 a)

Lluís Casassas (CiS 1 b,c)

1974 Francesc Roca (1 d)

El 24 de novembre de 1973 la Societat realitzà una excursió a la comarca de Bages dirigida per Valentí Masachs (Súria, Artés i Manresa).

Encara el 23 de febrer s'efectuà una visita a la Col·lecció Etnogràfica Folch, sota el guiatge d'Eduard Serra.

El curs 1974-1975 es desenvolupà de la manera següent:

Aquest curs es dedicà a problemes de Barcelona en la seva relació amb el conjunt del territori català. Es realitzaren les sessions següents:

1974 Rafael Pujol i Marigot²¹⁸

1975 Francesc Vilaró²¹⁹

Josep Ma. Carreras i Puigdemongas²²⁰

Rosa Ma. Castejon²²¹

J. Miró i Ardèvol²²²

El 14 de juny s'efectuà una visita a la comarca d'Anoia (Capellades, Pobla de Claromunt, Tossa de Montbui, Igualada). A la Sala d'Actes de la Caixa d'Estalvis tingué lloc una sessió acadèmica.

Durant el curs també es portà a terme un curs d'estudi del paisatge integrat dirigit pel professor llenguadocià Geralt Herail (CiS 2). El dia 16 de març es féu una sortida de treball a un sector de la Serralada Litoral.

Entre 1965 i 1975 han estat adjudicats els següents premis Eduard Brossa:

1965 Albert Manent

1966 Jordi Mir

1967 desert

1968 Antoni Noguera Massó

1969 Albert Manent

1970 Ferran Jover Hortonedà

1971 No s'adjudicà

1972 Desert

1973 Antoni Munné i Estapinyà

1974 A. Bladé Desumbila

IV. Cloenda

A grans trets, aquest és el camí, no sempre desbrossat i planer, seguit per la Societat Catalana de Geografia en el curs d'una quarantena d'anys, la major part dels quals resultaven cívicament incerts. Podeu resoldre que allò que han fet els vells components de l'entitat és esquifit i pobre i ens podeu acusar de faltats d'abrivada i de gosadia en la iniciativa. Tindreu una part de raó, però no heu d'oblidar que hem treballat sense diners ni elements i entre boires i trencacolls, sense altre estímulo que la nostra perseverança.

No hem corregut, ni escridassat, i tampoc hem ensopagat. No hem abandonat mai les preocupacions per fer publicacions i sobretot per fer imprimir la totalitat de les comunicacions a fi de donar-los-hi més eficàcia. No hem aconseguit aquests propòsits per falta de numerari. Altrament, els projectes exposats en les Juntes de Govern han estat múltiples, però la realització sense mitjans no era possible.

No hem fet camí a so de tabals i clarins, ni toc de campanes, ni altaveus. L'hem fet silenciosament, fermes en nosaltres mateixos, però a la callada i dins d'un cercle tancat. Però mai no hem anat a les palpentes. Sabíem on anàvem i allò que volíem.

Ens podem enorgullir d'haver contribuït a mantenir la cultura catalana i en català en un període que no trobava obert l'expandiment. No commemorem un exultament, sinó el compliment d'un deure, d'una continuïtat que ens aferma en una esperança.

No som una font estroncada que ha revingut a la babalà. Poc o molt, a doll ple o en rajolí, la nostra deu no ha deixat de rajar mai. Ens és profundament sentida la necessitat d'expressar-nos en la llengua materna i som enfortits per la nostra fe.

Cercàvem no trencar l'anella que ens uneix amb els impulsos que foren assenyalats quan la nostra fundació, i us esperàvem a vosaltres, els joves, per lliurar-vos la torxa encesa. No sé ben bé si som encara dins les catacumbes. El que sí ens consta és que, mirant la nostra entitat, no ens trobem davant d'un cos mort o d'un sepulcre, sinó en una alba prometedora i davant d'un cos palpitant, en creixença i ple de futur.

* Aquest treball fou publicat l'any 1978 per la *Societat* en commemorar-se el quarantè aniversari de la seva fundació. Per evitar repeticions, els títols de les conferències es trobaran en els números corresponents de la relació general que es publica en aquest número 19.